

Motion till riksdagen

1989/90:K611

av Claes Roxbergh m.fl. (mp)

Utvidgat kommunalt självstyre

Ända sedan 1862 har begreppet "den kommunala självstyrelsen" varit en viktig princip i kommunallagsarbetet och sedermera även i arbetet med ny grundlag. De bärande elementen i den kommunala självstyrelsen är självbestämmanderätten och den kommunala självbeskattningen. Givetvis med de begränsningar som stadgas av riksdag och regering och som kan skifta från område till område. Den kommunala självstyrelsen har alltid varit relativ. Den omfattade länge hela den kommunala verksamheten, alltså även de sektorer som regleras av speciallagar. På senare tid har det funnits starka tendenser att minska kommunernas självstyrelse med mer och mer speciallagstiftning. Detta är en tendens som måste brytas. Nya lösningar krävs för att lösa miljöproblemen och den offentliga sektorns problem.

Utökat kommunalt självbestämmande

Den offentliga sektorn är oumbärlig och en förutsättning för trygghet och rättvisa. Den måste möta människor, så att deras kreativitet och initiativkraft uppmuntras. Människornas möjlighet att utvecklas i samverkan med andra måste tas till vara i stället för att, som i dag ofta sker, motarbetas eller förtryckas. Den offentliga sektorn måste organiseras, så att den fungerar på ett begripligt sätt för den enskilde. Denne måste få möjlighet att påverka och därmed bli medveten om sitt ansvar. Därför måste den offentliga verksamheten decentraliseras. Detta kan innebära:

- att frågor som kan skötas på kommunal nivå också skall handhas på kommunal nivå,
- att stora kommuner kan behöva delas,
- att vissa verksamheter bör överföras till politiska direktvalda kommunalnämnder, som förses med egna ekonomiska resurser; detta är i dag möjligt delvis inom frikommunens ram, men verksamheten bör snarast utvidgas till alla kommuner och permanentas,
- att kommunerna bör ha frihet att bestämma sin egen organisation och kravet på de specialreglerade nämnderna bör avskaffas,
- att en del uppgifter som i dag sköts av den offentliga sektorn överförs till enskilda, icke vinstsyftande, främst kooperativa verksamhetsformer,
- ökat brukarinflytande, mindre makt åt politikerna och mer åt vanligt folk,

- juridiskt bindande genomförandeplaner på miljöområdet som skall tas fram av kommunerna.

Den offentliga verksamheten är i dag till stora delar överbyråkratiserad och stelnad i sina former. Skulden till detta ligger både hos riksdag och regering genom en alltför långtgående detaljreglering. Ett exempel på detta är skolan, som är fullständigt genomreglerad. En reglering som måste kontrolleras av en växande byråkrati. En viss avreglering har skett eller planeras, men den är alldeles för liten. En studie av två forskare vid Stanforduniversitetet i USA bekräftar att decentralisering inom skolan ger bra resultat.

Den offentliga verksamheten måste göras effektivare och det går med avreglering och decentralisering. Besluten blir bättre om de flyttas närmare de människor som berörs. Man kan införa självstyrande grupper inom såväl kommunal som landstingskommunal verksamhet. Den offentliga apparatens tröghet måste mjukas upp. Målet måste vara att så många som möjligt skall återfinnas inom arbetet på fältet. Mätbara mål måste sättas upp och resultaten bör analyseras och jämföras med de uppställda målen. Det är inte bara fasaderna som skall putsas utan man måste vara beredd att genomföra verkliga förändringar. Det är alltså inte bara den yttre bilden som är viktig utan framförallt den inre verksamheten.

Enligt vår syn finns det ett antal faktorer som är viktiga att ta hänsyn till vid en förändring:

- Styr- och kontrollfunktionen bör alltid ligga kvar hos kommun och landsting när det finns ett allmänintresse, detta hindrar dock inte entreprenadlösningar där så är lämpligt. Totalentreprenad innebär dock oftast att styrfunktionen förloras vilket kan vara mycket olyckligt.
- Man bör också se till graden av idealitet hos dem som driver verksamheten. Den kan drivas av en ideell förening eller av deltagarägda eller brukarägda kooperativ eller slutligen privatägda sådana.
- Ser man till verksamhetens storlek så bör en liten skala eftersträvas.
- Vidare bör den lokala förankringen vara så stor som möjligt.
- Det bör finnas ett klart uttalat syfte med ett offentligt engagemang. Det kan till exempel handla om att stödja en miljövänlig produktion, att upprätthålla en grundläggande samhällsservice, att påverka konkurrensförhållanden eller att påverka utvecklingen mot småskalighet och regional balans. När syftet är uppnått kan det offentliga engagemanget ofta avvecklas. Samhället skall inte driva företag i enbart vinstsyfte. Om kommunala bolag säljs bör ägandet spridas bland annat till de anställda och boende på orten. – Offentlighetsprincipen måste införas i bolag och stiftelser som drivs av kommun och landsting. Att bilda nya bolag och stiftelser får inte bli en väg att komma undan insyn. Bolagsbildandet går för närvarande som en våg inom kommunerna. För att detta skall kunna accepteras måste insynen i verksamheten finnas kvar.
- Offentliga nämndsammanträden utom då sekretess krävs i personfrågor.

För att den offentliga sektorn skall kunna förändras på detta sätt krävs att riksdag och regering avreglerar. Riksdag och regering måste ägna sig åt att ange de nationella målen och åt att analysera om de uppnås och inte hur kommunerna uppnår dem. De nationella målen skall inte beskriva sätt och form för att lösa problemen. Målen kan gälla i vilken utsträckning natursy-

stem och historiskt arv måste bevaras eller de kan gälla lägsta standard inom skola och socialtjänst.

Mot. 1989/90
K611

De flesta av besluten för en förändring måste fattas i kommunerna men för att det skall vara möjligt måste riksdag och regering genomföra sin del av förändringen. Det utökade kommunala självstyret kräver dock klara påföljder om kommunerna bryter mot gällande lagar. Här avvaktar vi emellertid den sittande kommunalansvarsutredningens förslag.

Utökad beskattningsrätt

Storstadskommunerna står idag inför ökande problem. Man saknar tillräckliga verktyg för att lösa sina miljöproblem. Storskalighetens kostnader blir allt mer påtagliga då miljöfrågorna aktualiseras. Det krävs ekonomiska styrmedel för kommunerna både för att styra beteenden och finansiera kollektivtrafikens uppbyggnad. Sålunda måste kommunerna få en vidgad beskattningsrätt för att kunna ta ut miljöavgifter samt rätt att avvika från den så kallade självkostnadsprincipen. Dessa kan till exempel ha formen av:

- kollektivtrafikavgifter av arbetsgivare i kommunen för uppbyggnad av en infrastruktur i form av ett förbättrat kollektivtrafiksystem.
- miljöavgifter på miljöfarlig verksamhet.
- miljöavgifter för att påverka bilkörning eller konsumtion av miljöfarliga produkter.
- prissättning på energi som avviker från självkostnadsprincipen för att påverka konsumtionen och därmed kunna förverkliga kommunens energiplanering.
- möjlighet till regional drivmedelsbeskattning.
- kommunal fastighetsskatt, med lägesavgifter

På detta sätt skulleorstadskommunerna ges förutsättningar att lösa sina problem.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att frikommunförsoket utvidgas och permanentas enligt vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om direktvalda kommundelsnämnder,
3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur speciallagstiftningens omfattning skall minskas inom det kommunala området,
4. att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur offentlighetsprincipen skall kunna utvidgas enligt vad som anförts i motionen,
5. att riksdagen hos regeringen begär förslag om offentliga nämndsammanträden enligt vad som anförts i motionen,
6. att riksdagen hos regeringen begär förslag om utvidgad beskattningsrätt för kommunerna enligt vad som anförts i motionen,

7. att riksdagen hos regeringen begär förslag om möjligheter för kommunerna att avvika från självkostnadsprincipen.

Mot. 1989/90
K611

Stockholm den 18 januari 1990

Claes Roxbergh (mp)

Inger Schörling (mp)

Anita Stenberg (mp)

Eva Goës (mp)

Elisabet Franzén (mp)

Hans Leghammar (mp)

Åsa Domeij (mp)

Kjell Dahlström (mp)